

Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης

Τόμ. 28, Αρ. 1 (2006)

Θοδωρής Πελάγιδης - Μιχάλης Μητσόπουλος,
Ανάλυση της ελληνικής οικονομίας: Η
προσοδοθηρία και οι μεταρρυθμίσεις, Εκδόσεις
Γιαπαζήση/Κέντρο Θεσμικών Μεταρρυθμίσεων,
Αθήνα 2006, 401 σελ.

Γιώργος Παγουλάτος

doi: [10.12681/hpsa.14668](https://doi.org/10.12681/hpsa.14668)

Copyright © 2017, Γιώργος Παγουλάτος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παγουλάτος Γ. (2017). Θοδωρής Πελάγιδης - Μιχάλης Μητσόπουλος, Ανάλυση της ελληνικής οικονομίας: Η προσοδοθηρία και οι μεταρρυθμίσεις, Εκδόσεις Γιαπαζήση/Κέντρο Θεσμικών Μεταρρυθμίσεων, Αθήνα 2006, 401 σελ. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 28(1), 148-151. <https://doi.org/10.12681/hpsa.14668>

ΘΟΔΩΡΗΣ ΠΕΛΑΓΙΔΗΣ - ΜΙΧΑΛΗΣ ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, *Ανάλυση της ελληνικής οικονομίας: Η προσοδοθηρία και οι μεταρρυθμίσεις*, Εκδόσεις Παπαζήση/Κέντρο Θεομικών Μεταρρυθμίσεων, Αθήνα 2006, 401 σελ.

Είναι συχνά δύσκολο να σκεφτεί κανείς, διαβάζοντας μεγάλο μέρος της σύγχρονης ακαδημαϊκής παραγωγής στην οικονομική, πως υπήρχε μια εποχή που πολιτική και οικονομική επιστήμη ήταν αλληλένδετες. Οι κλασικοί Smith και Mill χρησιμοποιούσαν τον όρο πολιτική οικονομία (political economy) αντί της οικονομικής (economics), για να δηλώσουν ακριβώς την αναπόσπαστη σχέση οικονομίας και πολιτικής. Για τους κλασικούς δεν υπήρχε καμία αμφιβολία ως προς την καθοριστική επίδραση της πολιτικής στην οικονομία. Στη νεότερη ακαδημαϊκή παραγωγή όμως, μεγάλο μέρος αυτού που σήμερα προσδιορίζουμε ως νεοκλασική οικονομική αφοσιώθηκε σε περίπλοκα υποδείγματα βελτιστοποίησης από πλευράς επιχειρήσεων και καταναλωτών, χάνοντας το ενδιαφέρον αλλά και τη δυνατότητα κατανόησης του πολιτικού φαινομένου.

Υπάρχει όμως ένα σημαντικό τμήμα της οικονομικής επιστήμης που εξακολουθεί να διαλέγεται με την πολιτική –όπως, άλλωστε, και το αντίστροφο. Και τα δύο αυτά ρεύματα επιστημονικής ανάλυσης είναι γενικά γνωστά στον κλάδο τους ως «πολιτική οικονομία» –αν και αυτό που οι πολιτικοί επιστήμονες εννοούν με τον όρο δεν είναι ταυτόσημο με την «πολιτική οικονομία» των οικονομολόγων. Και οι δύο κλάδοι, ωστόσο, μοιράζονται μια σειρά κοινών πεποιθήσεων, μεταξύ των οποίων ότι η αγορά (και, κατ' επέκταση, ο ρόλος του κράτους στην οικονομία) δεν συνιστά κάποιο είδος «φυσικού φαινομένου». Αποτελεί έναν θεσμικό σχηματισμό που προϋποθέτει συγκεκριμένες ιστορικές επιλογές, ένα σύνολο κανόνων εμπεδωμένων σε μια συγκεκριμένη κοινωνικοπολιτική διάρθρωση. Και αυτό ισχύει είτε το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο γίνεται αντιληπτό με όρους κυρίως δομικούς (εστιάζοντας στο μακρο-επίπεδο) είτε, στις νεότερες ιδίως προσεγγίσεις, ανάγεται σε (ατομικιστικά αναγωγίμες) ομάδες. Από τον Μαρξ, τον R. Hilferding και τον K. Polanyi έως τις «ορθόδοξες» προσεγγίσεις των G. Tullock, J. Buchanan και M. Olson, τη συγκριτική πολιτική οικονομία των (πολιτικών επιστημόνων) Peter Hall και David Coates και τις πρόσφατες εργασίες των Carles Boix και Robert Franzese, τα εννοιολογικά εργαλεία της οικονομικής επιστήμης διευρύνουν την κατανόηση της πολιτικής, και οι θεωρήσεις της πολιτικής επιστήμης εμπλουτίζουν την κατανόηση της οικονομίας.

Το βιβλίο των Πελαγίδη-Μητσόπουλου εντάσσεται σαφώς στην πρώτη

υποκατηγορία πολιτικής οικονομίας. Χρησιμοποιεί γόνιμα τις έννοιες, τη μεθοδολογία και τις αξιωματικές υποθέσεις (ατομική ορθολογικότητα, μεγιστοποίηση, ωφελιμισμός) της νεοκλασικής οικονομικής για να αναλύσει φαινόμενα της πολιτικής διαδικασίας (politics) και να εξηγήσει πειστικότερα τους τρόπους με τους οποίους η πολιτική διαδικασία επιδρά στην οικονομία, στις κυβερνητικές αποφάσεις και στις δημόσιες πολιτικές (public policies). Ως πολιτικοί οικονομολόγοι, οι δύο συγγραφείς αντλούν από δύο κυρίως δεξαμενές: τη σχολή της δημόσιας επιλογής (public choice) και εκείνη της θεσμικής οικονομικής (institutional economics).

Κύριο ενοποιητικό «θέμα» του βιβλίου και, ενίοτε, αρμόδια επεξηγηματική μεταβλητή είναι η έννοια της προσοδοθηρίας (rent-seeking), την οποία εισήγαγε η Anne Krueger (1974) και επεξεργάστηκε, μεταξύ άλλων, ιδίως ο Gordon Tullock. Πρόκειται για τη –μη παραγωγική οικονομικά– δραστηριότητα άσκησης πολιτικής πίεσης από ομάδες συμφερόντων, προκειμένου να επηρεαστεί η διαδικασία λήψης κρατικών αποφάσεων προς όφελος των ομάδων αυτών.

Η προσοδοθηρία αποτελεί μια από τις περιπτώσεις στις οποίες ο πλουραλιστικός ανταγωνισμός συμφερόντων (κυρίαρχο υπόδειγμα στις αγγλοσαξονικές αναλύσεις και στα «αγγλοσαξονικά» συστήματα κοινωνικοπολιτικής οργάνωσης) παράγει απώλειες γενικής συλλογικής ευημερίας, δυσμενή αναδιανεμητικά αποτελέσματα και ακινησία υπέρ του status quo. Πρόκειται (στο μέτρο που αντικείμενο διεκδίκησης είναι οι κρατικές πολιτικές) για μια περίπτωση αποτυχίας του κράτους (state failure). Υπό τη σωρευμένη εμπειρία επέκτασης του δημόσιου τομέα στις δυτικές κοινωνίες κατά τις μεταπολεμικές δεκαετίες και ιδίως μετά τη δεκαετία του 1970, η προσοδοθηρία, όπως και το αναλυτικό οπλοστάσιο της «δημόσιας επιλογής» στο σύνολό του, κατέστη αναπόσπαστο μέρος της «ορθόδοξης» πολιτικής οικονομίας. Η άνθηση της δημόσιας επιλογής συνιστούσε ταυτόχρονα αποδυνάμωση των παλαιότερων προσεγγίσεων που είχαν αναπτυχθεί κατά τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες συνδεδεμένες με το κύμα οικονομικού παρεμβατισμού και αναπτυξιακής οικονομικής. Οι αναλύσεις αυτές στηρίζονταν στην αξιωματική υπόθεση των αποσκοπούντων στο δημόσιο συμφέρον δημόσιων λειτουργιών. Η δημόσια επιλογή αντικατέστησε τις προσεγγίσεις που προϋπέθεταν την εξυπηρέτηση του δημόσιου συμφέροντος (public interest), και οι αποτυχίες του κράτους αντικατέστησαν τις αποτυχίες της αγοράς (market failures) που είχαν αποτελέσει την πάγια νομιμοποιητική βάση του κρατικού παρεμβατισμού. Έτσι, η αλλαγή «παραδείγματος» στις οικονομικές ιδέες εξελίχθηκε πα-

ράλληλα (ή, για την ακρίβεια, προηγήθηκε) της αντίστοιχης αλλαγής «παράδειγματος» στην οικονομική πολιτική κατά τις δεκαετίες του 1970 και κυρίως του 1980.¹

Τα παραπάνω θεωρητικά υποδείγματα είναι μεταξύ τους ανταγωνιστικά αλλά όχι αλληλοαποκλειόμενα. Το ότι το θεωρητικό οπλοστάσιο της δημόσιας επιλογής επιστρατεύτηκε συχνά, στο πεδίο της πολιτικής, για να δικαιολογήσει πολιτικές αποκρατικοποίησης και αποκανονιστικοποίησης της οικονομίας δεν σημαίνει ότι έχει χάσει την αναλυτική του αυτοτέλεια. Κάτι που αποδεικνύεται από τις ενδιαφέρουσες συζεύξεις ορθολογικής και δημόσιας επιλογής με ριζοσπαστικές προσεγγίσεις ή συμβολές της σχολής του «αναλυτικού μαρξισμού» (βλ. Elster, Dunleavy κ.λπ.). Κατά τον ίδιο τρόπο, η αναγνώριση των αποτυχιών του κράτους δεν σημαίνει ότι παραβλέπει κανείς αντίστοιχες αποτυχίες της αγοράς που, άλλωστε, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του *corpus* της νεοκλασικής οικονομικής θεωρίας.

Η συμβολή του βιβλίου των Πελαγίδη - Μπτσόπουλου έγκειται κυρίως στην εφαρμογή και εμπειρική «επικαιροποίηση» των θεωρήσεων της δημόσιας επιλογής, στην ελκυστική εισαγωγή τους στην ελληνική βιβλιογραφία² και στη χρησιμοποίησή τους για να γίνουν κατανοητά μια σειρά ζητήματα και προβλήματα της εφαρμοσμένης πολιτικής (και η «πολιτική» εδώ νοείται και στις δύο εκδοχές της: ως *policy* και ως *politics*).

Το βιβλίο διακρίνεται από αξιόλογο εννοιολογικό πλούτο και θεματολογική ευρύτητα. Οι συγγραφείς καταπιάνονται με εμπειρικά ζητήματα κεντρικά στην ατζέντα των μεταρρυθμίσεων, θέτοντας και διερευνώντας φιλόδοξα ερωτήματα: υπάρχει μια αποτελεσματική «τεχνολογία μεταρρύθμισης» –ένα «εγχειρίδιο μεταρρυθμιστών» στο οποίο θα κατέλγχε κανείς λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα της πολιτικής αγοράς; πώς σχετίζονται στην Ελλάδα οι «διανεμτικές ομάδες» με το «κούφιο κράτος»; ποιες είναι οι συνέπειες της προσοδοθηρίας στην οικονομική αποδοτικότητα και κοινωνική δικαιοσύνη του συστήματος; πώς θα μπορούσε να λειτουργήσει αποδοτικότερα η πολιτική σφαίρα και να εισαχθεί αποτελεσματικά το στοιχείο της «επιλογής» στον

1. Το «παράδειγμα» εντός εισαγωγικών: είναι εξαιρετικά αμφισβητήσιμη η χρήση της επιστηλογικής αυτής έννοιας στο πεδίο των κοινωνικών επιστημών. Η υιοθέτησή της εδώ είναι κυρίως μεταφορική, δηλώνοντας την ιδεολογική επικράτηση ή ηγεμονία.

2. Να σημειωθεί εδώ η σημαντική συμβολή της Βιβλιοθήκης Πολιτικής Οικονομίας (επιμ. Ηλ. Κατσούλης) και της Σειράς «Θεομοί και Μεταρρυθμίσεις» (επιμ. Θ. Πελαγίδης) των εκδόσεων Παπαζήση, που έχουν εισαγάγει στην ελληνική βιβλιογραφία κλασικά έργα από το πεδίο της «νέας πολιτικής οικονομίας».

ευρύτερο δημόσιο τομέα; πώς λειτουργούν οι διαρθρωτικές ακαμψίες στις αγορές προϊόντων και εργασίας στην Ελλάδα και ποιες οι επιπτώσεις τους; επίσης –ζήτημα εξαιρετικά επίκαιρο–, πώς εντάσσεται η ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση στον διεθνή συγκριτικό χάρτη; ποιες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις χρειάζονται προκειμένου να συνδεθεί η ελληνική ανώτατη εκπαίδευση με τα σύγχρονα δεδομένα της αξιολόγησης, του ακαδημαϊκού ανταγωνισμού και των ραγδαίων μεταβολών στο ευρύτερο γνωσιακό περιβάλλον; ακόμη, γιατί καθυστερεί η απονομή δικαιοσύνης στην Ελλάδα, και πώς συνδέονται οι διαθέσιμοι πόροι του συστήματος απονομής δικαιοσύνης με τα αποτελέσματα και την ελλιπή αποδοτικότητα λειτουργίας του; πώς και προς ποια κατεύθυνση μπορούν να μεταρρυθμιστούν οι ανθρώπινες και οργανωτικές υποδομές του δημόσιου τομέα; ποιες οι επιδράσεις του φθόνου στην οικονομική δραστηριότητα, στην περίπτωση της Ελλάδας; Αυτά είναι ορισμένα από τα κύρια ερευνητικά ερωτήματα που δομούν το βιβλίο. Οι συγγραφείς κατευθύνονται σε αξιολογικές προτάσεις θεσμικής μεταρρύθμισης, που επιδιώκουν να εξυπηρετήσουν ταυτόχρονα την οικονομική αποδοτικότητα με την κοινωνική συνοχή.

Τα ερωτήματα είναι ίσως υπέρμετρα φιλόδοξα για να απαντηθούν με πληρότητα στο εννοιολογικό και εμπειρικό τους βάθος. Επίσης, το πλεονέκτημα της λιτότητας και οικονομικής «κομψότητας» (*parsimony*) των προσεγγίσεων της δημόσιας επιλογής, είναι ταυτόχρονα και η μεγάλη αδυναμία τους; δεν ανάγονται όλες οι κοινωνικές διαδράσεις σε συναρτήσεις ατομικής μεγιστοποίησης. Όμως ο ισχυρός εμπειρικός προσανατολισμός των συγγραφέων τούς διασώζει από τον συγγενή πειρασμό του θεωρητικού αναγωγισμού. Επιπλέον, το βιβλίο είναι εξαιρετικά αποτελεσματικό στο να διατυπώνει τους όρους που «αναπλασιάζουν» τη συζήτηση περί μεταρρυθμίσεων, συμβάλλοντας γόνιμα και προκλητικά σε έναν δημόσιο διάλογο που είναι βέβαιο πως θα έχει συνέχεια.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΓΟΥΛΑΤΟΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Α. ΧΡΥΣΗΣ, *Εισαγωγή στην Κοινωνική Φιλοσοφία του Διαφωτισμού*, Κριτική, Αθήνα 2002, 168 σελ.

Ο χαρακτηριστικός τρόπος προσέγγισης των κοινωνικών διεργασιών από την πλευρά του ελληνικού επαρχιωτισμού εκφράζεται μέσα από μια μεμφί-